

PROZELITIZAM

Krunoslav Stjepan Draganović, *Masovni prijelazi katolika na pravoslavlje*, preveo Mijo Bosankić, izdala Crkva na Kamenu, knjiga 29, Mostar 1991.

Prije nekoliko godina u jednom našem mjestu došla neka žena u katolički župni ured k župniku: "Velečasni, ja sam katolkinja, udata sam za pravoslavca. Živim ovdje već više godina. Rodilo mi se treće dijete, i sva su djeca krštena u Pravoslavnoj Crkvi. Neki dan, kad smo htjeli krstiti najmlađe, došao pravoslavni svećenik. Veli on meni da se i ja moram pokrstiti zajedno s djetetom. Ja sam rekla da sam ja krštena. Ali nije on to uvažavao. Što ću sada? Ima li on pravo mene siliti da se krstim na pravoslavni način" – Ne dajte se krstiti, jer ste valjano kršteni. I to dobro zna pravoslavni svećenik. Nisu zar takvi da će Vas prisiliti na "prekrštenje", kratko joj odgovori župnik.

Ova nezgoda, koju mi je pričao jedan naš župnik, motala mi se po glavi dok sam čitao nedavno objavljenu znanstveno-povijesnu radnju dra Krunoslava S. Draganovića *Masovni prijelazi katolika na pravoslavlje hrvatskog govornog područja u vrijeme vladavine Turaka*. Izvorno je knjiga izišla na njemačkom jeziku u Rimu 1937. godine u dva nastavka, kao 3. dio doktorske radnje koju je autor s pohvalom obranio na Papinskom istočnom institutu 1935. godine pod naslovom: *De regressu catholicorum in Bosnia et terris circumvicinis saeculo XVII*. (O nazadovanju katolika u Bosni i susjednim zemljama u 17. stoljeću). Knjigu je s njemačkog preveo dr. Mijo Bosankić. Predgovor je napisao i nekoliko umjesnih bilježaka dodao mr. Ivica Puljić, profesor crkvene povijesti na Visokoj filozofsko-teološkoj školi u Sarajevu, gdje je neko vrijeme i sam dr. Draganović predavao.

Knjiga je podijeljena u dva naslova. Prvi iznosi *Činjenice i svjedočanstva* (25–81), koja se odnose posebno na Crnu Goru i trebinjsku biskupiju, zatim tragove i znakove katoličkih prijelaza na pravoslavlje i islam u rezultatima etnoloških istraživanja, te svjedočanstva na raznim područjima, od Dalmacije do Srijema, od Ugarske do Bugarske. Drugi naslov obrađuje *Razloge* (83–155) koji su doveli do tih tužnih činjenica: različiti pravni položaj Katoličke i Pravoslavne Crkve u Turskom carstvu, progoni katolika od strane srpsko-pravoslavne hijerarhije, nestašica katoličkog svećenstva, unutarnji odnosi među redovničkim i svjetovnim klerom, provedba grgurevskoga kalendara i dr. Na kraju je donesen popis imena osoba i mjesta, što je u izvornom izdanju nedostajalo.

Prozelitizmom se smatraju metode prisiljavanja pripadnika jedne vjerske zajednice da prijedu u drugu, npr. iz katolicizma u pravoslavlje i obrnuto. Prisila progonom, zatvorom, porezom, čak i mitom. Najveća zapreka istinskom dijalogu i ekumenizmu u kršćanskom svijetu jest upravo ta pojava, koja se mora jasno lučiti od svojevoljnog prelaska vjernika iz jedne kršćanske zajednice u drugu, ukoliko je to utemeljeno na savjesti pojedinaca. Povijest na Balkanu prožeta je nesnošljivošću i prozelitizmom. Sve do Draganovićeve kritičke studije, malo se naglašavalo srpsko-pravoslavni prozelitizam u odnosu na katolike, ali je uvijek bilo srpskih historičara koji su prešućivali prijelaz katolika na pravoslavlje ili izmišljali

prijelaz pravoslavnih na katolicizam. Spomenuta je radnja bitno promijenila stajalište u svijetu, jer je na temelju autentičnih izvješća iznijela na vidjelo porazne činjenice i svjedočanstva srpsko-pravoslavne hijerarhije u odnosu na katolike, i prije i za vrijeme turskog gospodstva na Balkanu. Zaprepašujuće djeluje podatak da je sultan Mehmed II. Osvajač godine 1453. svečano uveo u službu carigradskog patrijarha Genadija II. riječima: "Sveto Trojstvo, koje mi je dalo carstvo, uzdiže te na čast patrijarha" (85). I nakon patrijarhove duboke zahvalnosti Pravoslavna će Crkva u Turskome carstvu čuti sultanova "beskrajna obećanja", ali i stvarno uživati određene povlastice, kao npr. onu da pravoslavni vladike mogu ubirati porez od katolika, i to uz tursku vojnu pratnju, tj. "na nepravedan i nasilnički način" (86). Katolicima nije preostajalo drugo doli bježati ili prelaziti na pravoslavlje. Na knjigu se još daleke 1938, u *Jugoslovenskom istoriskom časopisu* br. 1, osvrnuo tada vodeći srpski historičar S. Stanojević očitivši da je autor posve uspio dokazati svoju tezu. Ona je povijesna i suvremena, utemeljena na neumoljivim činjenicama. Očituje tradicionalan stav pravoslavlja prema katolicizmu, ponegdje do danas. Ujedno je odgovor onim pravoslavicima koji neprestano jadikuju zbog truna u katoličkim očima, a ne vide brvna u svojim vlastitim. Tragično je u svemu tome i to što je prevjeravanje ujedno značilo i nacionalno odnarođivanje.

Izvorne izraze u knjizi: otpadnici, raskolnici i sl. valjalo je posuvremeniti, uz dužnu bilješku. S nešto više pozornosti mogla se izbjeći poneka nespretna zamjena brojki u nekim godinama: npr. 1865. mjesto 1685. (str. 39); 1357 mjesto 1537 (str. 42); 1638 mjesto 1683 (str. 153, bilj. 158). Čini se da bi zgodnije bilo riječi *presbeia tes times* prevesti s uhodanim pojmom prvenstvo časti (*primatus honoris*) negoli "časne povlastice" (9), jer se radi upravo o prvenstvu časti koje je I. carigradski koncil dodijelio carigradskom patrijarhu (3. kanon), odmah poslije rimskog biskupa. U ovakvoj radnji trebalo je svakako donijeti kratak životopis pokojnoga prof. Draganovića, jednoga od ponajboljih poznavatelja i prikazivača povijesnih događaja u Crkvi među Hrvatima, posebno u Bosni i Hercegovini.

Ratko Perić